

VLADOJE DUKAT KAO POSREDNIK BRITANSKE KNJIŽEVNOSTI U HRVATSKOJ KRITICI 1914. -1940.¹

HELENA PERIČIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK: 820.09(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno: 1998-11-10
Received

U ovom radu autorica istražuje posljednje razdoblje anglističkog djelovanja jednog od utemeljitelja anglistike u nas - Vladoja Dukata, na području književne kritike. Evidentiravši i obradivši deset bibliografskih jedinica (objavljenih od 1915. do 1931.), autorica zaključuje da je riječ o kraćim napisima, uglavnom prigodnim bilješkama i osvrtima, koji svjedoče o davno prevladanom pristupu književnom djelu, s već otupjelom kritičkom oštricom ali i s natruhama komparatističke metode, pogotovu na poetičko-estetičkoj razini, s težištem na fabularnoj ili formalno-žanrovskoj paraleli, čime Dukat ulazi u kontekst pionirske faze razvoja komparatističkog pristupa u hrvatskoj književnoj kritici. Pa ipak, i u ovom razdoblju vrijednost Dukatova posredničkog kritičarskog rada valja tražiti u njegovoj "profesorskoj" odnosno akademsko-pedagoškoj te poticajno-animatorskoj ulozi.

1. Usredotočujući se na rad Vladoja Dukata² do prvih godina ovoga stoljeća Rudolf Filipović je u svojoj knjizi *Englesko-hrvatske književne veze* (1972.) napisao sljedeće:

¹ Ovaj rad dijelom temeljim na rezultatima istraživanja koje sam bila poduzela u svrhu izrade doktorske disertacije pod naslovom *Posrednici engleske književnosti u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju 1914.-1940.* Disertacija, koju sam obranila u siječnju 1997., dostupna je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici te knjižnici Britanskog savjeta u Zagrebu, kao i u Znanstvenoj knjižnici i knjižnici Filozofskog fakulteta u Zadru.

² Vladoje Dukat (Zagreb, 10. prosinca 1861. - Zagreb, 12. studenog 1944.), povjesničar književnosti, jezikoslovac i jedan od utemeljitelja anglistike u Hrvata, podrijetlom je iz Moravske. Gimnaziju je pohađao u Zagrebu i Varaždinu, gdje je 1880. maturirao. Klasičnu filologiju i slavistiku (dva semestra) studirao je u Beču da bi nastavio studij u Zagrebu te diplomirao 1884. Radio je kao gimnazijski profesor u Zagrebu, Osijeku i Karlovcu. Od 1908. je ravnatelj gomjogradske klasične gimnazije u Zagrebu, a od 1922. do umirovljenja 1925. Zemaljski nadzornik srednjih škola. Bio je član

"Dukat je anglist velikog opsega i najširih pogleda; on je ušao u proučavanje engleske književnosti dublje nego ijedan njegov preteča na tom polju [...] Upravo neobjašnjivom marljivošću i raznolikošću svoga rada na anglistici Dukat je snažno proširio uvjete za poznavanje engleske književnosti i za daljnji razvoj anglistike u Hrvatskoj."³

Kako zadaća ovoga rada nije obuhvatiti recepciju britanske književnosti⁴ prije 1914. godine, to se nemam namjeru baviti Dukatovom djelatnošću iz razdoblja koje je prethodilo ovdje istraživanom periodu, tim više što je to područje u spomenutoj Filipovićevoj knjizi kao i disertaciji Tatjane Blažeković istraženo⁵, ali ću iz toga doba ipak spomenuti Dukatova najvažnija djela: *Čitanku iz englesko-američke i skandinavske književnosti* (Zagreb, 1903.) te *Slike iz povijesti engleske književnosti* (Zagreb, 1904.). Riječ je o uistinu nezaobilaznim djelima u povijesti recepcije engleske književnosti u nas. *Čitanka* i *Slike* bile su dugo jedine knjige u nas o engleskoj književnosti te su služile i kao priručnici u školama. No, ova su djela samo najznačajniji dio Dukatova opusa s područja anglistike s razmeđa 19. i 20. st. Dukatov je rad na tom području bio veoma raznolik. Osim ogromnog broja radova tiskanih u onodobnoj periodici, treba spomenuti i brojne prijevode engleskih književnih djela tiskanih također u časopisima i novinama⁶ među kojima ću istaći prijevod romana *Brodolom* (The Wrecker) R. L. Stevensona i Osbournea objavljen u nastavcima u *Narodnim novinama* 1899./1900.⁷ Uz ove radove važno je spomenuti i one Dukatove napise koji su pomogli upoznavanju našeg čitateljstva s engleskom kulturom. Svoja putovanja po Engleskoj i boravak u Londonu Dukat je običavao prikazati u obliku crtica, da bi ih potom kao pisma objavljivao u *Narodnim novinama* 1897. godine.⁸

Matrice hrvatske (od 1881.), Društva hrvatskih književnika (od 1900.) te dopisni (od 1908.), izvanredni (od 1929.) i redovni (od 1938.) član JAZU. Dukat nije imao školsku stručnu spremu iz anglistike, već je bio samouk. Rodbinske su mu veze omogućile da povremeno boravi u Engleskoj, što je Dukat koristio za upoznavanje zemlje i njezine književnosti.

Napominjem da sam neke ovdje navedene podatke preuzela iz bilješke za članak o Dukatovom Jagode Splivalo-Rusan (Leksikografski zavod, Zagreb), za planirani 3. sv. *Hrvatskoga biografskog leksikona* (D-E).

³ R. Filipović, *Englesko-hrvatske književne veze*, Zagreb, Liber, 1972., 269.

⁴ Iako ovdje uglavnom rabim izraz "britanska književnost" umjesto (nepravедно) uvriježenog "engleska književnost", u slučaju Dukatova doprinosa doista se radi o - u većini slučajeva - engleskoj književnosti.

⁵ O razlozima omeđivanja odabranog perioda 1914. i 1940. godinom opširnije pišem u spomenutoj disertaciji. Ovdje ću samo kazati da glavni razlog omeđivanja 1940. godinom leži u oslanjanju/nastavljanju moga rada na istraživanje Rudolfa Filipovića (*Hrvatsko-engleske književne veze*, Zagreb, Liber, 1972.) i Tatjane Blažeković (*Engleska književnost i njene veze s hrvatskom modernom 1900.-1914.*, disertacija u rukopisu). Gornja pak vremenska međa skopčana je s problemom dostupnosti građe, bolje rečeno evidencije o građi koju temeljim na podacima iz *Bibliografije rasprava, članaka i književnih radova* Leksikografskog zavoda (sv. I/1, I/2, I/3, Zagreb, 1956.-59.) te *Grade za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga* (Zagreb, 1982.-94.) a koje obje sežu do zaključno 1940. Koliko mi je poznato, u razdoblju od 1940. do svoje smrti 1944. godine Dukat nije napisao nijedan relevantniji članak koji bi se ticao britanske književnosti.

⁶ Vidi Dukatovu bibliografiju članaka i prijevoda (1891.-1923.) u: Filipović, n. dj., 284-294.

⁷ *Narodne novine*, 1899., od br. 240 do kraja; 1900., br. 1-74.

⁸ Vidi *Narodne novine* iz 1897., br. 161, 165, 187, 196-7, 215.

S obzirom na broj objavljenih radova na prijelazu stoljeća, raznolikost građe i način prezentiranja rezultata svojega rada, za Dukata se sa sigurnošću može kazati da je odigrao ključnu ulogu u postavljanju temelja našoj anglistici.

2. Moj je zadatak međutim prikazati posljednjih desetak godina Dukatova rada na tom području. Prema evidenciji kojom raspolazem, Dukat je u ovdje odabranom periodu objavljiavao, točnije u razdoblju između 1915. i 1923. objavio ukupno 9 bibliografskih jedinica koje se redom tiču engleske književnosti a gotovo osam godina kasnije, 1931., Dukat objavljuje desetu jedinicu kojom bilježi obljetnice dvojice pisaca, Defoea i Drydena.⁹ U sv. 1/3 (Historija stranih književnosti) *Bibliografije rasprava, članaka i književnih radova Leksikografskog zavoda* (Zagreb, 1959.) nisu navedene one bibliografske jedinice koje su na koncu ovoga rada na popisu Dukatovih tekstova obilježene brojkama: (1), (2), (3) i (7).¹⁰ Dukat je uz to objavio dva prijevoda, koje ću ovdje samo spomenuti. Riječ je o prijevodu Kiplingova romana *Jungle Book*¹¹ te prijevodu povijesno, ali ne i književno relevantne *Korespondencije o događajima u Ugarskoj 1847. -1849.*¹²

Spomenutih 10 bibliografskih jedinica mogu se prema predmetu razdijeliti na 4 skupine. Prvu (2. 1) činili bi napisi o Ivanu K r i z m a n i ć u , koji predstavljaju nastavak Dukatova proučavanja ovoga našeg prvog prevoditelja s engleskog jezika; to su bibl. jedinice koje su u priloženom popisu označene pod (1) i (2). Drugu bi skupinu (2. 2) činile bibliografske jedinice (3), (4), (7) i (9) koje se posredno ili neposredno tiču Williama S h a k e s p e a r e a . U treću skupinu (2. 3) uvrstila sam napise koji govore o vezama naših pisaca i prevoditelja engleske književnosti odnosno engleskih autora; to su bibl. jedinice (5) i (8). Preostale (6 i 10) jedinice tiču se u cijelosti engleske književnosti i ovdje će biti zastupljene u (2. 4). Na temelju prikaza pojedine jedinice moći će se uočiti preklapanje odnosno mogućnost prenošenja jedinica u neku od drugih skupina, na što ću upozoriti razmatrajući redom sve jedinice.

2. 1. Napisi su ove skupine "Krizmanićev prijevod Miltonova 'Izgubljenog raja'"¹³ te "Nekoliko dodatka k raspravi Život i književni rad Ivana Krizmanića".¹⁴

Dukat se Krizmanićem započeo baviti još početkom stoljeća da bi rezultate svojega proučavanja objavio prvi puta 1902. u članku o Krizmanićevu kajkavskom prijevodu M i l t o n o v a *Izgubljenog raja*¹⁵ i deset godina kasnije, dakle 1912.,

⁹ Vl. Dukat, "Dva spomendana u historiji engleske književnosti. Daniel Defoe i John Dryden", *Hrvatska revija*, 4, 1931., 9, 528-530. #Vl. Dukat.

¹⁰ Primijetila sam međutim da u Filipovićevoj bibliografiji Vl. Dukata nije navedena sljedeća jedinica: "Nekoliko dodatka k raspravi Život i književni rad Ivana Kuzmanića" objavljen u: *Ljetopis JAZU*, 31. sv. II, za god. 1916., Zagreb 1917., 11-19.

¹¹ R. Kipling, *Indijska džungla*, prev. Vl. Dukat, Zabavna biblioteka, Zagreb, 1917.

¹² "Korespondencija o događajima u Ugarskoj 1847. -1849. (Prikazana objema kućama parlamenta po nalogu Njezina Veličanstva 15. augusta 1850. Štampana u Londonu kod Harrisona i sina)", prev. Vl. Dukat, *Starine*, knj. 36, 209-352. Zagreb, 1918.

¹³ *Grada*, knj. 8, Zagreb, 1915., ur. Ivan Milčetić, Književnost Jugoslavenske akademije (St. Kugli) /*Građa za povijest književnosti hrvatske*/, 143(1)-175(33).

¹⁴ *Ljetopis JAZU*, 31. sv. II, za god. 1916., Zagreb, 1917., 11-19.

¹⁵ Vl. Dukat, "Miltonov 'Paradise lost' u kajkavskom prijevodu Krizmanićevom", *Nastavni vjesnik*, 10, 280, 419.

u raspravi "Život i književni rad Ivana Krizmanića".¹⁶ U prvom od ovih napisa Dukat je dao prikaz i ocjenu spomenuta prijevoda, dok je raspravu napisao kao dopunu prethodnom članku.

U članku "Krizmanićev prijevod 'Izgubljenog raja'" iz 1915. autor donosi 2. pjevanje (tj. "knjigu", engl. *Book*) Miltonova epa vjerujući kako je ono jedno od najkarakterističnijih. U tom pjevanju, a posebno u njegovu prvom dijelu, gdje se prikazuje skupština palih anđela - izbija Miltonova retorička snaga "izvježbana debatama u ono valjada najburnije doba engleskoga parlamenta"¹⁷ U drugom pak dijelu pjevanja, u kojemu se pripovijeda o polasku Satane iz pakla i njegovu traženju zemaljske kugle, dolazi do izražaja snaga mašte te vještina opisivanja natprirodnoga svijeta, vjeruje Dukat, ali se tu ogleda i snaga "prevodiočeva pera" (Dukat). Dukat je popratio prijevod svojim tumačenjima tamo gdje je to po njegovu sudu bilo neophodno ostavljajući uz to i Krizmanićev komentar. Nije se upuštao u detaljniju analizu prijevoda jer je o njemu pisao u spomenutom članku u *Nastavnom vjesniku*. Dukat je cijeli tekst (proznog) prijevoda prepisao za svoje vrijeme "modernim, fonetičnim pravopisom" (Dukat) i izmijenio "čudnu" (Dukat) Krizmanićevu interpunkciju.

"Nekoliko dodataka k raspravi: Život i književni rad Ivana Krizmanića" iz 1917. nije osobito značajan napis sa stajališta ovoga rada. Naime Dukat se ovdje osvrće na raspravu dr. Franje Ilešića "S slovensko-hrvatske meje pred 100 leti", objavljenu u časopisu *Veda* 1913., nastojeći pojasniti neke pojedinosti iz života bistričkog opata. Međutim, ovaj Dukatov članak za nas postaje relevantan tek pred konac, u 5. dijelu (str. 17. i dalje) kada autor spominje dva izvora¹⁸ na temelju kojih sudu kako se Krizmanićev prijevod *Izgubljenog raja* dopao V. Šafariku: "Po odlučnom tonu, kojijem Šafarik izriče svoj sud na oba navedena mjesta, držim, da je on prijevod Krizmanićev, ili bar neke ulomke iz njega, dobro poznavao".¹⁹ Ovo je dakle jedino mjesto zanimljivo u smislu recepcije engleske književnosti.

2. 2. Ovu skupinu čine napisi "Život i djelo W. Shakespearea" tj. predgovor za *Macbeth* u prijevodu Vladimira Nazora²⁰, osvrt na Nehajevljevju *Studiju o Hamletu*²¹, komparativističko razmatranje odnosa Habdelića spram Shakespeareu²² i članak o prvom foliju.²³

2. 2. 1. Predgovor za *Macbetha* Dukat započinje kratkim Shakespeareovim životopisom da bi potom govorio o stvaralaštvu ovoga pisca. Držeći da je Shakespeare napisao 37 drama koje su nastale u razdoblju od 25 godina, autor predgovora opisuje okolnosti u kojima su u Shakespeareovo doba nastajale drame koje se "uopće nijesu smatrale pjesničkim djelom. Drama je 'igra'(play), koja služi

¹⁶ VI. Dukat, "Život i književni rad Ivana Krizmanića", *Rad JAZU*, knj. 191., Zagreb, 1912.

¹⁷ Dukat, "Krizmanićev prijevod...", 143(1).

¹⁸ 1. "Die Uebersetzung ist trefflich, aber leider in Prosa "(Geschichte itd II, 329); 2. pismo koje je Šafarik 30. prosinca 1831. pisao Palackome.

¹⁹ Dukat, "Nekoliko...", 18.

²⁰ U ediciji *Odabrana djela za školu*, knj. v, izd. i ur. B. Vodnik, Zagreb, Naklada izdavača, Tiskom pučke tiskare d. d. 1917.

²¹ VI. Dukat, "M. Nehajev: 'Studija o Hamletu'", *Savremenik*, 13, 1918., 87-88.

²² VI. Dukat, "Shakespeare i Habdelić", *Nastavni vjesnik*, 30, 1923., 539.

²³ VI. Dukat, "Prvo izdanje Shakespeareovih drama 1623. -1923. ", *Savremenik*, 17, 1923., 4, 229-230.

za zabavu, ali nema nikakve trajne umjetničke vrijednosti."²⁴ Ističući problem kronološkog određenja Shakespeareovih drama Dukat dijeli drame "prema njihovoj sadržini"²⁵ na četiri skupine: tragedije, komedije, igrokaze i historije. Zanimljivo je da on igrokaze definira kao spoj tragedije i komedije pa među njih uvrštava *Mletačkog trgovca*, *Šilo za ognjilo*, *Cymbelin*, *Zimnju priču*, *Buru* i *Perikla* (Dukatovi prijevodi naslova). Potom se usredotočuje na pitanje likova ("karaktera") i radnje. Budući da za Shakespearea "drama mora da bude ogledalo života",²⁶ Shakespeare je po Dukatu iz "vreve ljudske"²⁷ vadio i birao karaktere, kojima bi pak pridodao i natprirodna bića poput vila i vještica vješto opisujući ljudske strasti i osjećaje. Kritičar ističe značajnu osobinu Shakespeareovih drama: likovi se iz jedne drame nikad ne ponavljaju u drugoj.

Kad je riječ o radnji, Dukat tvrdi da se u ovim dramama ona "razvija prirodno"²⁸, bez jakih efekata; "što se događa u njegovim dramama, to bi se moglo i u običnom životu događati."²⁹ Također zapaža da se u ranijim dramama Shakespeare volio služiti rimom koje je s vremenom bilo sve manje, da bi u posljednjim dramama ona potpuno nestala. Dukat također naglašava kako je engleski pisac, u traganju za građom svojih drama, rijetko, poput Molièrea, originalan i samostalan: on za građu uzima talijanske novele, Holinshedovu kroniku, Plutarha i starije engleske drame.

Na primjedbe o nedotjeranosti tehnike ovih drama Dukat odvrća obrazlaganjem načina na koji je Shakespeareova drama u vrijeme svojega nastanka funkcionirala na pozornici podijeljenoj u tri dijela, što je omogućavalo istodobno prikazivanje triju scena.

Autor predgovora nije propustio spomenuti i Shakespeareovo pjesničko stvaralaštvo. Stoga se najprije osvrće na epiku, "pjesničke pripovijetke" (Dukat *Veneru* i *Adonisa* te *Otmicu Lukrecije*, a potom na liriku odnosno sonete. Dukat okončava napis opovrgavanjem u ono doba veoma popularne hipoteze o Baconovu autorstvu Shakespeareu pripisanih drama.

Novina koju donosi ovaj Dukatov kratak napis leži u nekoliko u nas dotad nezabilježenih biografskih pojedinosti te osvjetljavanju momenata iz Shakespeareova stvaralaštva koji dotad u nas nisu bili posebno razmatrani (izgled pozornice, datiranje drama itd.). Čudi međutim činjenica da se autor u predgovoru ne osvrće na dramu *Macbeth* (spominje je tek u klasifikaciji Shakespeareovih drama gdje *Macbetha* uvrštava među tragedije³⁰), tim više što je riječ o prvom cjelovitom hrvatskom prijevodu ovoga djela s engleskog izvornika.³¹

2. 2. 2. Dukat uglavnom pozitivno ocjenjuje Nehajevljevu studiju ističući kako je riječ o "prvoj knjizi te vrste u hrvatskoj književnosti jer dosad samostalnog djela ili studije o njemu nije bilo".³² Također hvali autorov živ i temperamentan

²⁴ V. Dukat, "Život...", ix.

²⁵ Isto, x.

²⁶ Isto, xi.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto, xii.

²⁹ Isto.

³⁰ Vidi isto, x.

³¹ Vidi R. Filipović, *Englesko-hrvatske književne veze*, Zagreb, Liber, 1972., 109.

³² V. Dukat, "M. Nehajev...", 88.

stil. Međutim kritičar opaža i neke netočnosti koje iznosi Nehajev a koje se uglavnom tiču Shakespeareova životopisa. (Tako naprimjer zamjera Nehajevu što Bena J o n s o n a naziva Shakespeareovim "protivnikom".)

2. 2. 3. Poticaj za usporedbu Habledića i Shakespearea Dukat nalazi u trećem činu *Hamleta* gdje se danski kraljević ruga pridvoricama i ulizicama oličenima u liku staroga Polonija, Ofelijina oca. Radi se dakako o dijalogu Hamleta i Polonija u kom glavni junak sugerira Poloniju usporedbu oblaka s devom, lasicom i kitom. Dukat tu epizodu donosi u engleskom izvorniku i u svom slobodnom prijevodu te je uspoređuje s odlomkom iz djela kajkavskog pisca Jurja Habledića pod naslovom *Pervi Oteza Nassega Adama Greh* (1674.) gdje se raspravlja o različitim ljudskim porocima i na sličan način prikazuju dvorski čankolizi.³³ Na temelju ovoga teksta Dukat zaključuje da je naš isusovac potkraj 17. st. poznao Shakespearea koji je tada u svojoj domovini bio zanemaren. Dukat čak uzima u obzir mogućnost da su engleski i naš pisac svoju satiru izgradili na zajedničkom vrelu jer je poznato da su se, tragajući za građom vlastitih djela, služili tuđim tekstovima.

2. 2. 4. Očito je da se za članak o prvom foliju Dukat poslužio vlastitim ranije objavljenim predgovorom za *Macbeth*; autor je zapravo prenio jedan dio predgovora³⁴ u tekst o foliju. Donoseći osnovne podatke o foliju iz 1623. autor ističe pitanje autentičnosti Shakespeareovih rukopisa iz folija; to je pitanje povezano s činjenicom da Shakespeare nijednu dramu nije za života tiskao, te i ovdje demantira hipotezu da je Shakespeareove drame napisao Francis Bacon.

2. 3. U ovoj su skupini članak "Petar Preradović i engleska književnost"³⁵ kao i napis o hrvatskim prevoditeljima G o l d s m i t h o v a romana *The Vicar of Wakefield*.³⁶

2. 3. 1. Prigodom stote obljetnice Preradovićevega rođenja Dukat razmatra utjecaj engleske književnosti na našeg pjesnika posebno se usredotočujući na dodirne točke između Preradovića i B y r o n a. Nalazeći sličnosti u karakterima dvaju pisaca Dukat se zadržava na Preradovićevim prijevodima ulomaka iz *Childea Harolda* ("Pozdrav domovini") i *Chillonskog uznika* (Preradovićev prijevod naslova, primj. HPJ) pretpostavljajući potonji prijevod prijevodu Stanka Vraza.³⁷

2. 3. 2. Dvadesetak godina nakon što je prigodom izdanja srpskog prijevoda G o l d s m i t h o v a romana (Beograd-Zagreb 1898.) u *Vijencu* 1899. objavio osvrt, Dukat slučajno otkriva prevoditelje romana koji su *Wakefieldskog župnika* preveli pola stoljeća ranije i zaključuje da je njihov prijevod "dobar, te potječe iz engleskog originala".³⁸ Dukat otkriva da je jedan od prevoditelja krajiški podučitelj

³³ "Tek su nestalni dvoransko ono smetje, prilizavci, ki kajgoder Gospodin pohvali, pohvale, kaj kudi, kude. Ako gospodin reče: konj je osel, osel je orosan, orosan je muha, muha je pistranga etc, prilizavec na toplom, taki potverdi: tak je, gospodine. Vaše Gospodstvo pravo govorite."

³⁴ Vidi Dukat, "Život...", ix-x.

³⁵ *Savremeni*, Ljetopis Društva hrvatskih književnika, xiii (1918.), 203.

³⁶ VI. Dukat, "Goldsmithov 'The Vicar of Wakefield' i njegov hrvatski prevodilac", *Savremeni*, 17, 1913., 3, 180-181.

³⁷ Vidi VI. Dukat, "Petar Preradović...", 203.

³⁸ VI. Dukat, "Goldsmithov...", 180.

Mijat Riesel dok je drugi bio Ivan Filipović, koji je kao bolji poznavatelj hrvatskoga jezika ispravljao Rieselov prijevod s originala. Dukat međutim ne ulazi ni u kakve analize prijevoda.

2. 4. 1. Članak "Engleska književnost" objavljen je u *Jugoslavenskoj knjivi* 1920.³⁹ Na dvije stranice Dukat daje kratak pregled engleske književnosti od njezinih početaka utjelovljenih u najznačajnijem pjesničkom spomeniku srednjovjekovnoga perioda - spjevu *Beowulf*. Novovjeki period Dukat započinje *Chaucerovim Canterburyjskim pričama* naglašavajući pjesnikovu povezanost s Petrarcom i Boccacciom. Pregled novovjeke engleske književnosti autor će okončati dramskim autorima *Wildeom* i *Shawom* napomenuvši da je drama u čitavoj povijesti engleske književnosti najslabiji dio jer "kao da se pojavom Shakespeareovom isrpila sva dramska snaga engleskoga naroda".⁴⁰ Na koncu napisa Dukat spominje predstavnike znanstvene proze ističući kako "Sa svog osamljenog inzularnog stajališta imaju Englezi dobar pogled na svjetski metež".⁴¹ Inače izbor pisaca zastupljen u ovom kratkom pregledu poklapa se s izborom iz *Slika iz povijesti engleske književnosti*, iako je to djelo objavljeno čak 16 godina ranije, što je autoru omogućavalo stanoviti odmak od starih shvaćanja i mjerila. Zanimljivo je kako Dukat od engleskih romantičara i ovdje ističe tek Byrona, čiji utjecaj nalazi među ruskim, poljskim i našim piscima (Preradović).

2. 4. 2. Dukat piše prigodom 200. obljetnice smrti Daniela Defoea (6. travnja 1731.) kao i 300. obljetnice rođenja Johna Drydena (9. kolovoza 1631.). Što se tiče prvoga pisca, Dukat se osvrće na njegov najpoznatiji roman *Robinzon* (odnosno *Robinson Crusoe*, op. HPJ) koji "u redovima mladeži još ni danas nije izgubila (tj. izgubio, op. HPJ) svoje popularnosti". Dukat je još 1903. u *Nastavnom vjesniku* (sv. xi) objavio članak o hrvatskim prijevodima *Robinzona*. U ovom članku on također iznosi podatke o hrvatskim prijevodima ovoga romana od kojih je prvi, prijevod Antuna Vranića, rađen i objavljen prema njemačkoj preradbi u Zagrebu još 1796. Spominje da se brojni drugi Defoeovi romani "ističu svojim realističkim crtanjem događaja"⁴² ali i "izvanrednom agilnošću njegova duha", poput *Essay on Projects* (Rasprava o novim osnovama - Dukatov prijevod naslova) gdje razglaba o gospodarskim pitanjima kao i pitanjima osnivanja i uređenja raznih kulturnih, obrazovnih i medicinskih ustanova. Dukat o Defoeu piše kao o jednoj od najzanimljivijih osoba ne samo engleske književnosti već i engleskoga javnog života "jer je posvud i na svakom polju nastupao kao neustrašiv borac za slobodu i napredak".⁴³

O Drydenu pak autor članka piše kao o duhovnom vođi književnog stvaranja u epohi "restauracije" (1660.-1688.), što je u književnom pogledu jedno od najjalovijih doba u povijesti novije engleske književnosti. Za razliku od Defoea Dryden je, po Dukatovu sudu, "lako okretao kabanicu prema vjetru" pa se

³⁹ VI. Dukat, "Engleska književnost", *Jugoslavenska knjiva*, 4, 1920., 15, 327-328.

⁴⁰ Isto, 328.

⁴¹ Isto.

⁴² VI. Dukat, "Dva spomendana u historiji engleske književnosti, Daniel Defoe i John Dryden",

Hrvatska revija, 4, 1931., 9, 529.

⁴³ Isto.

priklonio francuskom utjecaju i ukusu ugađajući stvaralaštvom dvorskim krugovima. Unatoč svom puritanskom odgoju, Dryden se priklonio katolicizmu: iako je "mrzio ukočenu stegu francuske tragedije" ipak se povodio za njom.⁴⁴ Dryden je, tvrdi Dukat, najvredniji kao književni kritičar čije djelo *Essay of Dramatik Poesie* (1668.), u kojem autor uzdiže Shakespearea nasuprot zlosretnim "trima jedinstvima" francuske tragedije, uvelike cijeni i u Dukatovo doba.

Nabrajajući glavna Drydenova književna djela autor među lirskim pjesmama ističe "Song for St. Cecilia's day" (ili "Alexander's feast") te daje kratak prikaz tragedije *Don Sebastian, King of Portugal* (1690.) i *All for Love, or, the World Well Lost*, te komediju *The Spanish Friar*. Dukat ne zanemaruje Drydenov prevodilački opus u kojem ističe prijevod Vergilija - i danas, po sudu Engleza, uzoran prijevod najvećega latinskog pjesnika.

3. Odnos našega kritičara spram engleske književnosti ima ishodište u tvrdnji kako je "Engleska (je) književnost bez sumnje najveća i najbogatija, a po svoj prilici i najstarija među svojim evropskim sestrama".⁴⁵ Takav je sud ovaj kritičar mogao temeljiti na rezultatima vlastitih književnopovijesnih kao i književnokomparatističkih istraživanja anglo(saksonske) i općenito svjetske književnosti na što ukazuju u nas pionirska djela poput spomenute *Čitanke iz englesko-američke i skandinavske književnosti* te *Slika iz povijesti engleske književnosti*.

Pregledom Dukatovih napisa nameće se pitanje: uolikoj se mjeri oni mogu tretirati književnom kritikom. Ovdje predstavljeni tekstovi primjeri su akademske, "profesorske" kritike o književnim pojavama i osobama što pripadaju književnoj povijesti (Shakespeare, Byron, Dryden, Defoe itd.) Jedino u napisu "Engleska književnost", dajući kraći pregled ove književnosti od njezinih početaka do vlastita doba, Dukat spominje suvremenike poput G. B. Shawa. Međutim, upravo s obzirom na vremenski odmak kojim raspolaže pišući o klasicima engleske književnosti, mogla bi se očekivati otvorenija kritičnost autora napisa, koja u tekstovima iz dvadesetih godina ipak nije došla do izražaja. Napis "Engleska književnost", usprkos svojoj kratkoći, koncipiran je na isti način kao i *Slike iz povijesti engleske književnosti* gdje je izbor pisaca, po riječima autora, bio određen i ograničen dostupnim prijevodima. Vremenski razmak od petnaestak godina, između *Čitanke* i napisa "Engleska književnost" ponudio je nove prijevode i nov izbor engleskih pisaca, što se nažalost nije odrazilo u spomenutom članku. Ta činjenica tim više čudi što sam Dukat nije morao svoj sud temeljiti na raspoloživim prijevodima jer je engleske tekstove, s obzirom da je sam dobro znao engleski, mogao čitati u izvorniku.

Simptomatično je npr. kako Dukat, pišući o engleskim romantičarima, spominje jedino Byrona. Istina je, doduše, da je ovaj pjesnik na kontinentu od engleskih romantičara bio najpopularniji, njegov lik i djelo odrazili su se u čitavoj bajronističkoj modi, koja je doprla i do ruske književnosti. Međutim, neosporna je i vrijednost Wordswortha, Coleridgea i Shelleya, djela kojih je Dukat zasigurno također poznao.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Dukat, "Engleska književnost...", 327.

Što se tiče njegova rada u razdoblju razmatranom ovim prilogom, ne može se reći da je riječ o iznimno značajnim napisima, koji bi se dali uspoređivati s revolucionarnošću *Čitanke* ili *Slika* s početka stoljeća. To su naime kraće, uglavnom prigodno objavljene bilješke i osvrti koji su zapravo nastavak i zaostatak daleko življeg angažmana što ga je ovaj autor pokazao u godinama prije 1914, točnije do 1906. To potvrđuje i napis o engleskoj književnosti iz 1920. gdje nema nekih većih znanstvenih i kritičkih pomaka. Dukatova akribičnost i pedantnost ogleda se u njegovoj kritičnosti spram novih tekstova (Nehajev) i prijevoda, ali je očito da autor putem njih nije namjeravao iznijeti i potaći na neka svježija gledanja na englesku književnost.

Dukat se zauzimao za literarnu otvorenost prema svijetu, koja je kroz mješavinu tradicionalizma i modernizma, jednakom u pristupu engleskim i američkim piscima te hrvatskoj književnosti, uz filološke proizvode i komparatističku metodu u kritici.⁴⁶ Iako sam ovdje izdvojila tekstove treće skupine u kojima se uglavnom govori o odnosima naših i engleskih pisaca, komparatistička metoda ili pak njezini elementi vidljivi su i u drugim napisima, počam od napisa o Krizmaniću do napisa tiskanog pod naslovom "Engleska književnost": Dukat piše o prevoditeljima engleskih književnih djela (Krizmanić, Riesel-Filipović); osvrt se na djela kritičara o engleskoj književnosti (Nehajev); nalazi dodirne točke između naših i britanskih pisaca (Preradović-Byron; Habelić-Shakespeare; Šenoa-Scott).⁴⁷ Zadržimo se na ovom posljednjem segmentu: odnosu domaćih i engleskih pisaca. U prvoj usporedbi Dukat govori o odražavanju "svjetske boli" odnosno bajronizma u Preradovićevu pjesništvu. U drugom slučaju usporedba se temelji na sličnosti motiva u Habelićevoj prozi i Shakespeareovoj drami, dok se u trećem usporedba ostvaruje na razini žanra povijesnog romana. (Ovaj posljednji slučaj nije obrađen u zasebnom napisu, već ga se Dukat tek dotiče u članku "Engleska književnost"). Dakle, u sva tri primjera Dukatov se komparatistički pristup ogleda na poetičko-estetskoj razini, s težištem na fabularnoj ili formalno-žanrovoj paraleli. U tom smislu, Dukat se uklapa u pionirsku fazu razvoja komparatističke metode, primjetne u ovdje razmatranom periodu hrvatske književne kritike.⁴⁸

Dukatova je kritika na području anglistike davno prevladana; do doba kad objavljuje posljednje članke iz ovdje relevantnog razdoblja mnoge je svoje stavove Dukat zacijelo mogao modificirati, ispraviti. Nama međutim preostaje registriranje tih njegovih napisa tek kao segmenta, makar neizostavnog, u povijesti posredništva engleske/britanske književnosti u nas (1914.-1940.). Dukat je nadopunio anglističku djelatnost Lochmera i Wickerhauserove na lingvističko-pedagoškom polju i u smislu općeg i jezičnog zbližavanja i upoznavanja s Engleskom - svojim radom na književnom polju. Stoga vrijednost njegova rada i u ovdje relevantnom

⁴⁶ Usp. Jagoda Splivalo-Rusan, za 3. sv. *Hrvatskog bibliografskog leksikona* (D-E).

⁴⁷ Usp. VI. Dukat, "Engleska književnost", 328.

⁴⁸ Među onima koji su tih godina utirali put komparatističkom pristupu (britanskoj) književnosti u našoj kritici bili su Josip Bogner, Vladimir Dvorniković, Dragutin Prohaska i, dakako, Ivo Hergešić i Josip Torbarina. Usp. Helena Peričić, "Bibliografija hrvatske kritike o engleskoj književnosti (1914-1940)", *Filologija*, knj. 28, Zagreb, 1997, 47-71, ili Helena Peričić, "Bibliografija zastupljenosti engleskih pisaca u hrvatskoj književnoj kritici u razdoblju 1914. -1940.", *Književna smotra*, 30, 1998, 108-109, 2-3, 79-102.

periodu valja tražiti u njegovoj "profesorskoj", pedagoškoj odnosno poticajno-animatorskoj ulozi.

Popis Dukatovih kritičkih napisa s područja anglistike u razdoblju 1914. -1940.

- Dukat, Vladoje, "Krizmanićev prijevod Miltonovog 'Izgubljenog raja'", *Grada*, knj. 8, Zagreb, 1915., ur. Ivan Milčetić, *Književnost Jugoslavenske akademije* (St. Kugli) /Grada za povijest književnosti hrvatske / 143(1)-175(33).
- Dukat, Vladoje, "Nekoliko dodataka k raspravi Život i književni rad Ivana Krizmanića", *Ljetopis JAZU* 31, sv. II, za god. 1916., Zagreb, 1917., 11-19.
- Dukat, Vladoje, "Život i djelo W. Shakespearea" (Predgovor za *Macbeth* u prijevodu Vl. Nazora), Zagreb, 1917.
- Dukat, Vladoje, "M. Nehajev: 'Studija o Hamletu'", *Savremenik*, 13, 1918., Zagreb, 87-88.
- Dukat, Vladoje, "Petar Preradović i engleska književnost", *Savremenik*, Ljetopis Društva hrvatskih književnika, xiii (1918.), 203.
- Dukat, Vladoje, "Engleska književnost", *Jugoslavenska njiva*, 4, 1920., 15, 327-328.
- Dukat, Vladoje, "Shakespeare i Habdelić", *Nastavni vjesnik*, 30, 1923., 539.
- Dukat, Vladoje, "Goldsmithov 'The Vicar of Wakefield' i njegov hrvatski prevodilac"; *Savremenik*, 17, 1923., 3, 180-181.
- Dukat Vladoje, "Prvo izdanje Shakespeareovih drama 1623. -1923.", *Savremenik*, 1923., 229. (O prvom foliju.)
- Dukat, Vladoje, "Dva spomendana u historiji engleske književnosti. Daniel Defoe i John Dryden", *Hrvatska revija*, 4, 1931., 9, 528-530.

Helena Peričić: VLAĐOJE DUKAT AS AN INTERMEDIARY OF BRITISH LITERATURE IN CROATIAN CRITICISM BETWEEN 1914-1940

S u m m a r y

The author investigates the last, literary critical, period of the career of Vladoje Dukat, one of the founders of Croatian Anglistic studies. Taking stock of and investigating ten bibliographical units (published between 1915 and 1931), the author concludes that these are chiefly shorter texts, generally occasional pieces and commentaries which testify to a long since superseded approach to the literary work. There are traces of the comparative method especially on the poetical-esthetic level with a focus on narrative and formal-genric parallels with which Dukat belongs to the pioneering phase of the development of the comparatist methodology in Croatian literary criticism. Nevertheless, the value of Dukat's intermediary critical endeavour during this period ought to be sought in his role as a professor with the academic-pedagogical and animating functions this role presupposes.